

AUDRIUS RAČKAUSKAS

Vytauto Didžiojo universitetas

G. DELEUZE'AS IR M. PROUSTAS: TEKSTŲ RYŠIO PROBLEMA

G. Deleuze and M. Proust: The Problem of Textual Relationship

SUMMARY

The article discusses the intertextual and functional relationship of Gilles Deleuze and Marcel Proust. Through the logic of text subordination and the Deleuzian conception of the communication of events, the article analyzes the philosophical relation of the metatext and of the primary text. In spite of the reflexive and rhetorical procedures used in the relation, the relation cannot be reduced to them. Philosophical work with the primary text along with reflection and rhetoric involve the creation of concepts. The primary text for such work is neither an instrument nor object of reflection, but the medium for experiment. However, creativity is not a freely chosen method. Creativity requires an encounter and necessity implied in it. On the other hand, it does not mean that the philosophical relation is contingent and occurs without the participation of the subject of philosophy.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjamas G. Deleuze'o ir M. Prousto ryšys intertekstiniu ir funkciniu požiūriu. Vadovaujantis tekstų subordinacijos logika bei Deleuze'o įvykių komunikacijos samprata, straipsnyje aptariamas filosofinis metateksto ir pirminio teksto santykis, kuris, nepaisant metatekste naudojamų refleksinių ir retorinių procedūrų, negali būti jį jas redukuotas. Filosofinis darbas su pirminiu tekstu, greta refleksijos ir retorikos, suponuoja konceptų kūrybą, o pirminis tekstas tokioje veikloje yra ne priemonė ar refleksijos objektas, o terpė eksperimentui. Tačiau kūryba nėra laisvai pasirenkamas filosofinio darbo metodas, ji reikalinga susitikimo ir iš jo kylančios būtinybės. Kita vertus, tai nereiškia, kad filosofinis santykis yra atsitiktinis ir įvyksta filosofijos subjektui nedalyvaujant.

G. Deleuze'o knyga *Marcelis Proustas ir ženklai* (*Marcel Proust et les signes*¹) išleista 1964 m. Po aštuonerių me-

tų knyga buvo papildyta nauja dalimi, o dar po ketverių (1976) – nauja dalis buvo suskaidyta į skyrius ir knyga išleis-

RAKTAŽODŽIAI: Deleuze'as, Proustas, metatekstas, refleksija, įvykis, terpė, eksperimentas, kūryba.

KEY WORDS: Deleuze, Proust, metatext, reflection, event, medium, experiment, creativity.

ta sutrumpintu pavadinimu *Proustas ir ženklai* (*Proust et les signes*²). Knyga su-
laukė plataus atgarsio, ji pripažinta vie-
na originaliausių Prousto studijų ir pati
yra tapusi studijų objektu.

Šiame straipsnyje bus mėginama at-
sakyti į klausimą, koks ryšys sieja De-
leuze'o ir Prousto tekstus. Paprastai teks-
tas, kuriame filosofas aptaria kitą tekstą,
ypač literatūros tekstą, vadinamas inter-
pretacija. Tai paplitęs interpretacijos ter-
mino vartojimas, kuriuo, nekeltant teks-
tų santykio klausimo, tiesiog konstatuo-
jama jų subordinacija ir nekonkretizuota
veikla: viename tekste figūruoja kitas
tekstas ir su juo kažkas daroma. Inter-
pretavimu neapdairiai gali būti pavadinta
netgi analizė ar komentaras. Ir net
akademiniame diskurse interpretacijos
terminas šiandien vartojamas kaip nea-
pibrėžto tekstų santykio sinonimas. Tad
klausiant apie Deleuze'o ir Prousto teks-
tų ryšį, siekiama sužinoti ne apie abs-
traktų Prousto buvimą Deleuze'o tekste
ir ne tai, kad Deleuze'o tekste tiesiog ap-
tariamas Prousto tekstas, bet apie kon-
krečią šio ryšio charakteristiką.

Naudosimės intertekstine ir struktū-
rine-funkcine metodologija. Tai reiškia,
kad nenagrinėsime semantinio, teminio,
probleminio Deleuze'o ir Prousto tekstų
ryšio, nenagrinėsime, ką Deleuze'as pe-
rima iš Prousto, kaip jį supranta ar kokią
ją įtaką yra patyręs. Mus domins dviejų
tekstų ryšys juose naudojamų techninių
procedūrų atžvilgiu.

Kadangi Deleuze'o tekstas yra pasi-
rodęs po Prousto, akivaizdu, kad jų ry-
šys nėra ambivalentiškas, jis turi chro-
nologinę bei funkcinę kryptis ir supo-
nuoja atitinkamas sąvokas: Deleuze'o

tekstas yra *metatekstas* Prousto kaip *pir-
minio teksto* atžvilgiu. Tad klausdami apie
Deleuze'o ir Prousto tekstų ryšį, pirmiau-
sia klausiamo, kokią funkcinę vietą
Proustas užima Deleuze'o tekste ir kokia
Deleuze'o dispozicija Prousto teksto at-
žvilgiu. Pavyzdžiui, koku pagrindu De-
leuze'o tekstas galėtų būti pavadintas
interpretacija?

Interpretacija suponuoja daug proce-
dūrų: aiškinimą, supratimą, išplėtojimą,
atstovavimą, dešifravimą, vertimą ir pan.
Vieną ar kitą šių procedūrų tikrai aptik-
sime Deleuze'o tekste. Tačiau statistinio
procedūrų įvertinimo nepakanka tekstui
pavadinti interpretacija. Ieškodami dvie-
jų tekstų santykio, ieškome ne vyraujan-
čių procedūrų sumos, o „paradigminės“
teksto nuostatos kito teksto atžvilgiu, ne-
redukuojamos į naudojamas priemones.

Interpretacija orientuota ieškoti reikš-
mės. „Ką tai reiškia?“ – toks yra pamati-
nis interpretacijos klausimas. Tačiau šis
klausimas nekeliamas savavališkai, jis
nepasirenkamas kaip nuostata ką nors
reiškiančios realijos atžvilgiu. Interpreta-
cija, pasak interpretacijos teoretiko P. Ri-
coeuro, yra tai, kas „paklūsta teksto
valiai“³, vadinasi, interpretacija suponuo-
ja neindiferentišką subjekto santykį. In-
terpretuojanti nuostata yra tai, kas su-
bjektui *tenka*⁴, o tai reiškia, kad valios
problema čia anaipatol nėra šalutinė. Sus-
penduodami pernelyg skubotą pasitikė-
jimą sąmoninga subjekto dispozicija,
turime sakyti, kad subjektas *tampa* inter-
pretuojančiu, t. y. pats interpretavimo
klausimas inicijuoja interpretacijos su-
bjektą. Ne kiekvienas subjektas reaguoja
į reikšmę. Reikšmė yra interpretuojančio
subjekto, o ne individo, savavališkai nu-

sprendusio interpretuoti, rūpestis. Iš to gali būti padarytos išvados apie interpretacijos egzistencinę prasmę (tokias išvadas Ricoeuras ir daro⁵), tačiau interpretuojanti nuostata anaipol nėra egzistencinė sąvoka. Interpretuojantis subjektas konstituojamas tekstu ir tekste, nepaisant konkretaus psichofizinio individo intencijų. Interpretacija yra tai, kas „paklūsta teksto valiai, seka prasmės ‚strėlės‘ nužymėtu keliu ir siekia atitinkamai mąstyti“⁶, todėl interpretaciją apibūdina ne valinga pastanga išaiškinti ir suprasti⁷, bet subjekto subordinacija reikšmę teikiančiai realijai: subjektas yra suinteresuotas reikšmės įvykiu. Taigi interpretacijos strategijai esmingi yra du dalykai: tekste ar kitur įvykstantis reikšmės faktas ir reikšmės įvykio inicijuotas bei reikšmės įvykiui subordinuotas subjektas.

Dabar, kai galima paklausti, kiek Deleuze'o tekstas ir jo implikuojamas subjektas yra subordinuoti Prousto tekstui kaip reikšmių vietai, reikia atkreipti dėmesį, kad struktūros požiūriu reikšmės ir interpretuojančio subjekto santykis gali būti aptiktas ir kitose, interpretavimui giminiškose strategijose. Reikšmė yra vienas teksto struktūros elementų, kurį, kaip santykio su subjektu struktūros kintamąjį, galima pakeisti kitais teksto struktūros elementais, pavyzdžiui, forma, funkcija, tapsmu ir tokiu būdu gauti daug interpretavimo analogijų: funkcionalizmas, klausiantis ne apie reikšmę, o apie veikimą, struktūralizmas, klausiantis ne apie turinį, o apie formalias struktūras, genezės tyrimai, nagrinėjantys tapsmą, socialiniai, psichologiniai tyrimai, nagrinėjantys teksto poveikį, – visas šis strategijų spektras turi interpretacijai

artimą struktūrą ir, svarbiausia, – tą patį subordinacijos tipą: vienas tekstas pade- da kitam tekstui, metatekstas (*antrinis tekstas*) yra subordinuotas pirminiam tekstui. Ko gero, struktūros artumas ir nulėmė, kad šios strategijos buvo nive- liuotos ir dėl patogumo pradėtos vadinti tiesiog interpretavimu. Šiaip ar taip, dėl artimų bruožų išvardinta strategijų įvai- rovė iš tiesų gali būti pajungta vienai ru- brikai, todėl, užuot klausus, kiek Deleu- ze'o ir Prousto ryšys galėtų būti pavadin- tas interpretacija, vertėtų paklausti, kokia yra ta bendra tendencija, apimanti išvar- dintas strategijas, ir ar ji negalėtų apibū- dinti Deleuze'o ir Prousto santykio?

Visos minėtos (ir joms artimos) stra- tegijos yra orientuotos į tekstą (ar jo struktūros elementą) kaip tyrimo objektą. Jų veikimo būdas – kalbėti *apie: apie* teks- tą, apie jo turinį, formą, tapsmą, reikšmę. Jų užduotis – aiškinti, eksplikuoti, anali- zuoti, suprasti tekstą, ieškoti teksto vietos istorijoje ir pan. „*Apie*“ formą turinti san- tykio su tekstu nuostata ir apskritai tokio apmąstymo nuostata vadinama *refleksija*. Todėl visos išvardintos strategijos vienaip ar kitaip yra *refleksyvios*.

Refleksiją apibūdina subjekto subor- dinacija objektui. Reflektuoti – tai mąs- tyti apie objektą ir apie mąstymą, kuriuo objektas mąstomas. Subordinacija išlieka net ir tuomet, kai subjektas savavališkai siekia nepaisyti pirminio teksto ir pasi- naudoti juo tik kaip proga ar pretekstu. Tai reakcija ne tik į tekstą, bet ir į nusi- stovėjusią darbo su tekstu techniką. Štai čia ir išryškėja sąmoningos dispozicijos negalimybė. Reakcija pirminio teksto at- žvilgiu net paaukojusi, pavyzdžiui, reikšmės išaiškinimo ar formos analizės

intenciją, išsaugo subordinaciją ir pamatinį susirūpinimą objektu: todėl subjektas, nepriklausomai nuo deklaruojamų norų, ir toliau *atspindi*, reflektuoja, reprezentuoja.

Su tam tikromis išlygomis tai tinka ir nuo klasikinės hermeneutikos atsišakojusioms įtarumo hermeneutikoms⁸, vedinoms ne tik smalsumo ar egzistencinio poreikio sužinoti, ką reiškia viena ar kita ištara, bet pirmiausia – įtarumo, kad tai, kas sakoma, nėra tiesa. Tai, kad ištara nesuprantama paraidžiui, suponuoja specifinę darbo aksiomatiką, organizuojamą aplink šioms strategijoms fundamentalų reprezentacijos ir prezentacijos skirtumą, tiesiogiai susijusį su refleksine nuostata⁹. Taigi pradžioje iškeltą klausimą dėl galimybės Deleuze'o tekstą vadinti interpretacija galima pakeisti ir paklausti, ar ne *teisingiau* Deleuze'o tekstą apie Proustą laikyti įvairias tyrimo procedūras apimančia refleksija?

Atsakymas, regis, akivaizdus. Tačiau kaip jis suderinamas su Deleuze'o pareiškimu, kad „filosofija – ne refleksija“¹⁰? Deleuze'as nuolat tai tvirtina: „Svarbiausia – atimti iš filosofo teisę mąstyti ‚apie‘. Filosofas – (...) ne reflektuotojas.“¹¹ Vadinasi, refleksija turi alternatyvą ir anaip tol nėra vienintelė nuostata, galinti apibūdinti dviejų tekstų ryšį. Net jei tartume, kad Deleuze'o *Proustas ir ženklai* nėra filosofinis tekstas ir visos jame naudojamos procedūros atitinka refleksinę nuostata, pats filosofijos ir refleksijos priešinimas suponuoja nerefleksinio santykio galimybę. Tai nereiškia, kad Deleuze'o ir Prousto ryšys, jei jis nebūtų refleksyvus, taptų filosofinis. Pirmiausia refleksijos ir filosofijos priešinimas paro-

do, kad ne visi santykiai tarp teksto ir teksto, tarp filosofinės studijos ir joje figūruojančio literatūros kūrinio paklūsta refleksyviai nuostatai. Tai nereiškia, kad filosofija ir refleksija viena kitą neigia¹². Refleksija, kaip universali strategija, priklausydama skirtingoms kultūros formoms (mokslui, menui), gali priklausyti ir filosofijai, tačiau – o tai Deleuze'as ir nori pabrėžti – ji nėra esminis filosofijos bruožas: filosofija – ne refleksija, nes niekam nereikia filosofijos, kad apie ką nors mąstyti; skelbdami filosofiją apmąstymo menu, ją greičiau sumenkina, nei išaukština, nes gryni matematikai nelaukė filosofijos, kad mąstyti apie matematiką, o menininkai – apie tapybą ar muziką¹³. Kitaip tariant, refleksija, nors ir gali būti filosofijoje (pavyzdžiui, kaip universalijas gaminanti mašina¹⁴), ji jos neapibūdina, greičiau ji išsitenka greta kaip dar vienas teksto-sąrangos komponentas. Ir tai tik patvirtina, kad nepaisant Deleuze'o naudojamų refleksyvių procedūrų, jo prieigos prie Prousto nedera paskubomis vadinti interpretavimu, analize, komentaru ar jų deriniu: „Aš nekommentuoju tekstų. Man tekstas yra tik sraigtelis platesnėje ekstra-tekstinėje veikloje. Aš nenaudoju dekonstrukcijos ar kokios nors kitos tekstinės praktikos, skirtos komentuoti tekstus.“¹⁵ Šioje pastaboje Deleuze'as atsiriboja nuo komentavimo. Prieš tai atskyrėme filosofiją nuo refleksijos. Kadangi komentaras, interpretacija, dekonstrukcija priklauso refleksijai, filosofija negali būti jų lygmens alternatyva, juolab kad ji pati gali apimti refleksiją. Kol kas filosofija nurodo tik bendrą opoziciją ir yra nieko konkretaus nesakantis terminas.

Galimo Deleuze'o ir Prousto ryšio reikia ieškoti ne tik tarp metateksto strategijų ir procedūrų, bet ir tame lygmenyje, kuriame diferencijuojamos tekstų subordinacijos. Ką tai reiškia? Mes aptarėme, kad yra įvairios *refleksyvos subordinacijos*, jos pajungtos tekstui (ar kuriam nors jo elementui) kaip objektui, todėl, jei refleksyvi nuostata nėra vienintelė, kitos nuostatos reikia ieškoti ir ten, kur kinta subordinacijos kryptis. Kadangi refleksinėje subordinacijoje antrinis tekstas padeda pirminiam, tokia tekstų tvarka automatiškai siūlo priešybę. Refleksijos funkciją atliekantis antrinis tekstas ir jame figūruojantis pirminis tekstas gali būti sukeisti vietomis taip, kad dabar jau pirminis tekstas būtų pajungtas antriniam. Įsivaizduokime, kad dabar ne Deleuze'o tekstas pajungtas Prousto tekstui, o Prousto tekstas – Deleuze'ui. Taip vėl gauname daug funkcijų. Viena jų jau paminėta – tai *pretekstas*: pirminis tekstas pasitelkiamas kaip proga pasakyti kažką sava. Šiuo atveju antrinis tekstas (antrinis chronologine prasme) neprivalo atitikti pirminio teksto reikšmės, neprivalo jo interpretuoti ar eksplikuoti, jis pirminiu tekstu naudojasi tik kaip atspirtimi. Kitos funkcijos – jos vadinamos *retorinėmis* – yra gerai žinomos: pirminis tekstas antriniame tekste gali tapti argumentu, iliustracija, citata ir pan. Kitaip tariant, tekstai gali būti naudojami ne kaip refleksijos objektai, o kaip atspirtys ar priemonės pirminiu tapusio metateksto vertei padidinti. Deleuze'as iš tiesų naudojasi Prousto tekstu kaip argumentu, iliustracija ir net, anot jo paties, kaip „sraigteliu“, tokiu būdu papildydamas savo naudojamas refleksyvias

procedūras, tačiau reikalingas tas, kad retorinės subordinacijos dar neišnaudoja visos galimų santykių logikos. Jei refleksyvioje subordinacijoje antrinis tekstas „aptarnauja“ pirminį, o retorinėje subordinacijoje pirminis tekstas pasitelkiamas kaip priemonė, vadinasi, įmanomas ir toks santykis, kai tekstai lieka vienas kitam nesubordinuoti. Žinoma, tai kebli situacija: jei tekstai nepajungti vienas kitam, vadinasi, tarp jų gali apskritai nebūti jokio ryšio. Tekstai, neturintys jokio ryšio – tai du maksimaliai nutolę tekstai. Tačiau mes žinome, kad Proustas yra Deleuze'o tekste, ir jei mūsų atveju maksimalaus nuotolio idėja nepritaikoma, ar vis dėlto nėra įmanomas toks nesubordinuotas tekstų ryšys, kuris nebūtų nei refleksinis ar retorinis, nei dirbtinis dviejų nepriklausomų tekstų susiejimas ar jų palyginimas trečiame tekste?

Ko gero, reikalingas toks dviejų tekstų santykis, kuris nebūtų subordinacija ir būtų ne priešastinio ryšio, o toks, kokį Deleuze'as atranda tarp dviejų įvykių ir pavadina *įvykių komunikacija*: „visa tai ne priešasties ir efekto santykiai; greičiau tai sancaupa nepriežastinių atitikimų, kurie formuoja sąšaukų, sugrižimų ir rezonansų sistemą, ženklų sistemą – trumpiau tariant, ekspresyvų kvazi-priežastingumą, o visai ne būtiną priešastinę.“¹⁶ Žinoma, Prousto tekstas figūruoja Deleuze'o tekste, Deleuze'o tekstas subordinuotas Prousto tekstui chronologiniu požiūriu, be to, Deleuze'as naudoja įvairias interpretavimo ir analizės procedūras (refleksyvią subordinaciją), naudojasi Proustu plėtodamas savo tezes (retorinė subordinacija), todėl Deleuze'o ir Prousto santykis, kuris negali būti re-

dukuotas į visas šias strategijas, procedūras ir subordinacijas ir kurį dabar pavadiname *įvykių komunikacija*, yra santykis, neaptinkamas ostensinėmis priemonėmis. Tačiau tai nepaneigia nei aptikimo, nei juo labiau santykio buvimo galimybės. Šis santykis aptinkamas loginiu būdu, panašiai kaip Deleuze'as, nagrinėdamas prasmės klausimą, aptinka ketvirtąjį sakinio lygmenį – prasmės lygmenį, išmėginęs ir atidėjęs kitus sakinio lygmenis (designaciją, manifestaciją ir signifikaciją). Deleuze'as klausia: ar galima aptikti prasmės lygmenį, jei jis neduotas ostensyviai, juk „negalime net pasakyti, ar prasmė egzistuoja daiktuose, ar prote; ji neturi nei fizinio, nei mentalinio egzistavimo. Ar galime bent jau sakyti, kad ji naudinga, kad ją būtina tarti esant iš utilitarinių paskatų? Negalime netgi šito, nes jai suteiktas beveik beaistris, sterilus didingumas. Štai kodėl mes sakėme, kad *faktiškai* galime tik netiesiogiai spręsti remdamiesi ratu, kuriuo mus veda įprasti sakinio lygmenys.“¹⁷ Taigi taip, kaip Deleuze'as aptinka prasmės lygmenį, neredukuojamą į kitus sakinio lygmenis, taip fiksuojamas ir tas tekstų santykis, kuriam rezervuotas filosofijos pavadinimas. Tai nereiškia, kad dabar žinome, koks yra filosofinis tekstų santykis. Įvykių komunikacija nėra tai, ką atrandame kaip faktą, – veikiausiai ji yra tai, kas *lieka*. Šiaip ar taip, galima sakyti, kad filosofinis tekstų santykis galimas tik kaip dviejų įvykių rezonansas, kur tekstai vienas kitam nesubordinuoti ir kur įvyksta tam tikras, į empirinius skirtumus neredukuojamas *pakartojimas*. Šis „pakartojimas nėra bendrybė.“¹⁸ Pakartoti – tai ne perimti, o atsiliiepti, atsiliepti

ti ir pratęsti. Deleuze'as ir Proustas rezonuoja kaip du savarankiški įvykiai; Deleuze'o metatekstas ateina kaip Proustą pratęsiantis pakartojimas, nepaisant visų refleksinių ir retorinių Prousto figūrų Deleuze'o tekste. Taigi filosofijos užduotis – sukurti ne kauzalų tekstų ryšį, ne deterministinę komunikaciją, o dviejų tekstų, kaip dviejų įvykių sąsauką, rezonuojančią korespondenciją.

Bet ar neturėtume paklausti apie procedūras, kurios konkretizuoja filosofiją? Pasakę, kad du tekstai turi įvykių komunikacijos santykį, įvardijome tik loginę ir struktūrinę nesubordinuoto santykio galimybę. Filosofija nėra subordinacija, tačiau ar neturėtų būti kažkas, kas ją konkretizuotų? O gal toks klausimas neteisėtas? Ar galima klausti apie filosofijos konkretizavimą remiantis analogija, t. y. tuo, kad tam tikros procedūros konkretizuoja refleksinę ir retorinę subordinacijas?

Deleuze'as dirba su Prousto tekstu: Deleuze'o metatekstas yra ir interpretacija, ir išaiškinimas, ir kritika, Prousto tekstas naudojamas ir kaip argumentas, ir kaip pretekstas. Argi darbas su kitu tekstu (bet koks darbas su tekstu) nesuponuoja subordinacijos ir tokiu būdu – redukcijos į refleksinę ar retorinę nuostatą? Kita vertus, jei komunikacija negali būti apibrėžta subordinuojančiomis procedūromis, tai nereiškia, kad tarp pirminio ir antrinio tekstų negali būti jokios kitos funkcinės ar praktinės sąveikos. Taigi koks yra tas galimas filosofinis darbas su kitu tekstu, kuris savaime nevirstų refleksija arba retorika?

Deleuze'as tai vadina *kūryba*: „Filosofas – tai kūrėjas, o ne reflektuotojas.“¹⁹

Kas čia vadinama kūryba, kas kuriama ir koks vaidmuo kūrybos procedūrose tenka pirminiam tekstui? Argi, pavyzdžiui, interpretacijos negalima laikyti kūryba (ypač kai interpretacija atitrūksta nuo aiškinimo ir tampa „savitiksle“)? Kūrybiška refleksija, kūrybiška retorika. Šiandien kūryba laikoma absoliučia verte. Sunku rasti pozityvesnę idėją. Net ir labiausiai nuo kūrybos nutolusiose srityse siekiama atrasti kūrybiškumą. Argi kūrybos nėra apskritai kiekvienoje pastangoje šį tą padaryti? Kūrybiškumas deklaruojamas netgi ten, kur vyrauja priešingos intencijos: „...sunaikinti seną pasaulį ir sukurti kažką naują. Sukurti kažką naują seno pasaulio griovimu.“²⁰ Tačiau šitaip išplėsta kūrybos sąvoka netenka prasmės: jei visur esama kūrybos, ji devaluojama, o kartu su ja diskredituojamas ir filosofijos kūrybiškumas. Kūrybos sąvoka turi būti susiaurinta, ir vienas svarbiausių jos apibrėžimo elementų, žinoma, yra naujumas.

Ką Deleuze'as vadina naujumu? Pirmiausia Deleuze'as perspėja dėl pavojaus supainioti naujumą su tuo, kas jis nėra: „(1) kartoti tai, kas jau buvo pasakyta ir padaryta tūkstančius kartų, ir (2) naujumo dėl naujumo ieškojimas siekiant tuščiai mėgautis naujumu.“²¹ Tai, nors ir vadinama naujumu, nėra naujumas. „Abiem atvejais jūs kopijuojate“²², – sako Deleuze'as. Žinoma, kiekvienas pakartojimas tam tikra prasme yra naujumas – visa, kas atsiranda, yra nauja egzistuojančios kiekybės atžvilgiu. Atsiradęs daiktas užima naują vietą, taigi net kopijoje yra šis tas nauja. Ir todėl suprantama, kodėl šiandien kiekviena veikla gali prisavinti kūrybos sąvoką – ji ne-

išvengiamai gamina *minimalų naujumą*. Tačiau tokiu atveju kūrybos sąvoka apima bet kokią darymą, netgi techninį pakartojimą ir plagiatą, šitaip ne tik grąžindama prie neapibrėžtumo, bet ir apimdama sąvokas, kurios disonuoja net su plačiausiai suprantama kūryba.

Antras naujumas – naujumas kaip malonumo šaltinis. Malonumas neprieštarauja naujumui, tačiau naujumas kaip malonumo priemonė suponuoja atitinkamą kūrybą – kurti naujumą, kurį verifikuotų malonumas. Tai nėra kūryba, kurioje *greta* naujumo atsiduria ir malonumas; tai ne kūrinys, kuris yra ir naujas, ir malonus; tai tokia naujumo produkcija, kuriai malonumas yra ne priedas, o legitimuojanti sąlyga. Tik tai, kas sužadina malonią naujumo patirtį, tituluojama kūryba.

Šis naujumas yra sąlygiškas, jis priklauso atpažinimui arba refleksinei nuostatai: malonumą patiriame, kai kūrinys labiausiai atitinka jau turimą sąvoką, o skirtumas, atsirandantis tarp reprodukuojamos tapatybės ir kitybės, nors ir pakankamas, kad išblaškytų monotoniją ir sukeltų pasigėrėjimą, vis dėlto nepakankamas, kad įsteigtų būtiną *atotrūkį*. Kurdami malonų naujumą turime *jau žinoti* afektus ir mokėti patirti pasitenkinimą. Tokia kūryba kartoja būdą, kuriuo sukeliama pažįstami afektai. Kopijuojamas ne pirminis modelis, ne gaminys, ne turinys, tai ne techninė reprodukcija – varijuojama pažįstamus afektus sužadinti forma. Taigi kūryba virsta pažįstamų afektų reprodukcijos mašina.

O neatpažinimas, negebėjimas pritaikyti sąvokos ir apskritai sąvokų neadekvatumas sukelia diskomfortą ir yra nesu-

derinamas su malonumo imperatyvu. Kaip sako Proustas, „bet kokia naujovė iš anksto numato atsisakyti šablono (...), bet koks naujas kalbėjimas, kaip ir originali

tapyba, muzika, visada atrodys įmantrus ir varginantis.“²³ Tai, kas iš tiesų nauja, negali būti tuoju pat atpažinta ir tarsi antspaudu užtvirtinta malonumu.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Paris: Presses Universitaires de France, 1964.
- ² Paris: Presses universitaires de France, 1976.
- ³ Paul Ricoeur, *Interpretacijos teorija*. Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 107.
- ⁴ „Galbūt tai dovana“, – sako Deleuze'as. Žr. Gilles Deleuze, *Proust and Signs*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2004, p. 26.
- ⁵ Paul Ricoeur, *Interpretacijos teorija*, p. 107.
- ⁶ Ten pat.
- ⁷ Ten pat, p. 88.
- ⁸ Michael Foucault, Nietzsche, „Freud, Marx“, *Transforming the Hermeneutic Context: From Nietzsche to Nancy*. Gayle L. Ormiston (sud.). Albany: SUNY, 1990, p. 59–67.
- ⁹ Melissa McMahon, Difference, repetition, Gilles Deleuze Key Concepts. Charles J. Stivale (sud.). Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press, 2005, p. 45.
- ¹⁰ Gilles Deleuze, Felix Guattari, *What Is Philosophy?* New York: Columbia University Press, 1996, p. 6.
- ¹¹ Gilles Deleuze, *Derybos 1972–1990*. Vilnius: Baltos lankos, 2012, p. 192.
- ¹² Pvz., J.-F. Lyotard'as pratarmėje veikalui *The Differend: Phrases in Dispute* sako, kad jo knyga yra „filosofinė, refleksinė“, šitaip aiškiai šias dvi sąvokas sujungdamas. Žr. Jean-Francois Lyotard, *The Differend: Phrases in Dispute*. Manchester University Press, 1988, p. xiv.
- ¹³ Deleuze, Guattari, *What Is Philosophy?*, p. 6.
- ¹⁴ Ten pat.
- ¹⁵ Gilles Deleuze, *Desert Islands and Other Texts 1953–1974*. Los Angeles: Semiotext(e), 2004, p. 260.
- ¹⁶ Gilles Deleuze, *The Logic of Sense*. London: The Athlone Press, 1990, p. 170.
- ¹⁷ Ten pat, p. 20.
- ¹⁸ Gilles Deleuze, *Difference and Repetition*. London: Continuum, 2001, p. 1.
- ¹⁹ Deleuze, *Derybos 1972–1990*, p. 192.
- ²⁰ Alain Badiou, *The Subject of Change: Lessons from the European Graduate School*. New York: Atropos Press, 2013, p. 5.
- ²¹ Gilles Deleuze, Portrait of the Philosopher as a Moviegoer, *Two Regimes of Madness*. David Lapoujade (sud.). Los Angeles: Semiotext(e), 2007, p. 217.
- ²² Ten pat.
- ²³ Marcel Proust, *Žydinčių merginų šešėlyje*. Vilnius: Alma litera, 2005, p. 105.

B. d.